AFGHAN GERMAN ONLINE
http://www.afghan-german.com
http://www.afghan-german.de
افغان جرمن آنلاین

مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد.

پوهاند محمد بشیر دودیال

۲۰۱۹/۰۷/۱۲

شخړې چې په هره کچه وي،

خامخا د هوارۍ او حل لاره لري

شخړه Conflictد ژوند یو واقعیت دی. د شخړو هوارۍ او حل هم یو واقعیت دی. هیڅ داسې شخړه او اختلاف نشته او نه هم تاریخ داسې مسئله په یاد لري چې بلاخره نه وی حل شوی.

شخړه څه ده؟ د دوو یا له دوو څخه د زیاتوطرفینو تر منځ چې یو بل سره توپیر لرونکی اهداف لری، یا فکر کوی چې اهداف یې یو بل سره برابر نه دي، دغه توپیر او تضاد شخړه بلل کیږی. دغه اشخاص به یا وګړي وي، یا به ډلې وي یا به هم حقیقي او حکمي اشخاص وي. کله چې دوه یا څو طرفین او اړخونه یو بل سره متضاد او متناقص اهداف ولري، یو بل سره په شخړه اخته کیږي. دګټو د ترلاسه کولو او بنه موقف لرلو لپاره هم شخړې رامنځته کیږی. شخړې د دوو تنو، ډلو، سازمانونو، ملتونو، ټولنیزو اړیکو، اقتصادي اړیکو او د قدرت د روابطو ترمنځ پیښیدای شي. شخړې په دغه ډول اړیکو کې د بې توازنې له امله او د ساحاتو او د دغو غوښتنو تر منځ په توپیر سره منځته راځي.

که چیرې شخړه داسې برید ته ورسیږي، چې طرفین فزیکي برخورد وکړي او په وسله سمبال وي، دې حالت ته جنګ (war) ویل کیږی. جنګ د شخړې یو پرمختللی، ګواښنده او له خطر ډک حالت دی، خو د دواړو ربښه شریکه ده، حال دا چې تاو- تریخوالی له دې دواړو سره توپیر لري، چې لږ وروسته به توضیح شي.

لکه چې پوهیږو د وګړو اړتیاوې د یوه هرم بڼه لري چې قاعده او بنسټ یې فزیالوژیکي اړتیاوې دي، وروسته بیا امنیتي اړتیاوې مخې ته راځي او ورپسې ټولنیزې او روحي اړتیاوی دی. دغه هرم نامتو اروا پیژندونکی او ټولنپوه مازلو(Maslow) ډیر ښه توضیح کړی دی. کله چې یو څوک د دغو اړتیاوو کمښت احساس کړي، مقاومت او شخړې ته لاس اچوی چې پایله یې په شخړه کې ښکیل کیدل دی. دغه شخړی ځینې وخت پټه او ناڅرګنده بڼه لري، ځینې وخت برسیرنې او سپکې وي. هغه ځینې شخړې چې ژورې او بیخلې او ډیرې څرګندی او ویجاړوونکی وي، له خطرونو ډکې وي. زیاتره شخړې مادی او حقوقی او لږ شمیر یی ټولنیزی، سیاسی او کلتوری بڼه لري، خو بیا هم مهم لامل یی مادی امتیازات، دریځونه ترلاسه کول، متضادې انګیزې، ناوړه پوهیدنه، یو بل سره په تضاد کی هدفونه لرل، پراختیا غوښتنه، شهرت غوښتنه ، قدرت غوښتنه او دی ته ورته نور لاملونه دي. که دغه ډول شخړې په جګړه واوړي، طرفین د خپلو پورتنیو غوښتنو په پرتله په مراتبو اوچت او مهم ارزښونه او آن خپل ژوند له لاسه ورکوي.

د شخړې یوه حیرانوونکی بڼه د متضادو نظریاتو او انګیزو لرل دي. دغه متضاد نظرونه او انګیزی د قدرت غوښتنې او پراختیا غوښتنې په حالت کې ډیرې ویجاړوونکی دي. اما په ځینو حالاتو کې د نظرونو اختلاف د اصلاح، انکشاف او تکامل سبب کیږی، یعني دنظر اختلاف د بحثونو، مناظرو او دیالوګ په نتیجه کې د ستونزی او مسئلې د ډیر ښه حل لامل ګرځي او بلکی زیاتره وختونه غنا ښبونکی او نوښت لرونکی هم وي، چې د نظرونو د توپیر په پایله کی یوه ډیر ښه دریمه لاره را پیدا کولای شي. په سیاست، قدرت او حاکمیت کې هم شخړې، د نظراتو توپیر او د انګیزو بیلوالی د ژوند یو واقعیت دی. مشکل دا ده چې د قدرت لپاره شخړه د ډیرو پراخه جنګونو سرچینه او د ملي تباهي او وژنو لامل ګرځي.

سوله او شخړه د یوی سکې دوه مخونه دی، له نیکه مرغه زیاتره شخړی د حل وړ دي. د شخړې هوارول (Conflict Resolution)یوه معموله او ډیره ګټوره ښکارنده ده، چې د نویو اړیکو د جوړولو او ښکیلو اړخونو ترمنځ د نویو او پاییدونکو مناسباتو لامل ګرځي. د شخړې هوارول له تاو- تریخوالی څخه ډک چلند ته د پای د ټکی کیښودل دی. د شخړې مدیریت د ښکیلو اړخونو په چلند کې د مثبت بدلون راوستل او د دوی په فکر او چلند کی په زړه پوری

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په ځیر و لولئ

تغيير او په راتلونکی کی له تاوتريخوالی د ډېره کولو او د نورو اختلافاتو کمول دي. تاوتريخوالی د شخړی پايله ده، يعنی شخړه او تاوتريخوالی يو بل سره توپير لري، حتمی نه ده چی د هری شخړی پای به تاوتريخوالی وی. تاوتريخوالی څه شی دی؟ تاوتريخوالی (خشونت Violence يا Dispute) هغه الفاظ، کړنې، انګيرنی، جوړښتونه، نظامونه او د چلند طرز دی چی د جسمی، روحی يا محيطی زيانونو لامل وګرځي، يا داسی اغيزه لرونکی نظام، چلند، کلمات او کړنه چی خلک د دوی له بالقوه انسانی استعدادونو بی برخی او د دوی د ظرفيتونو د اوچتيدو خنډ شی. په دی توګه تاو- تريخوالی يوه ډيره منفي ښکارنده ده.
بيرته شخړې ته راځو: شخړه هغه وخت زياتيږي او په تاوتريخوالی بدليږی چی د شخړی د هواری لپاره ګام اوچت نشی، تفاهم رامنځته نشي او د شخړی مديريت ونشی. په دی توګه، ورځنيو بحثونو کی د شخړی هوارول او د تاوتريخوالی له منځه وړل دوه سره جلا مفاهيم دي. که چيری شخړه وتړکول شي او هواره نشی. په راتلونکی کی د ستونزو او تاوتريخوالی لامل کيږی. په تاوتريخوالی باندی د شخړی اوښتو لاملونه دا دي:

- د خبرو – اترو د کانالونو نا کافی والی،
- د ګيلو او نيوکو نه اوريدل، د مخالفانو غږ ته غوږ نه نيول او شکايتونه نه اوريدل،
- د بيعدالتی او بی ثباتی دوام،
- د مناسب او وړ درپيمګړی نه موجوديت، يا ناکام او بی تجربی يا غرض لرونکی درپمګړی،
- د مذاکراتو نه ترسره کول يا مذاکراتو ته اهميت نه ورکول،
- يواځې او يواځې زور ته اړم کيدل او له منطق څخه تيښته،
- د مغرضو کسانو لاسوهنې او د دووطرفينو ترمنځ د پټو اغراضو لرونکو منفعتونه،
- د ناخوښيو نه رفع کول او مرورتوب او نارضايتی نه پخلا کول،
- بيځايه غرور او يو بل ته اهميت نه ورکول او له واقعيتونو اومعقول قضاوت څخه تيښته.

که چيری پاملرنه وشی، وګړی بيلابيلی غوښتنی، ذوقونه، د پوهی بيلابيلی کچی، په کلتور کی توپيرونه، فردی تجارب احساسات او اميال لری، نو څکه بايد دا هيله ونه لرو چی مونږ ټول بايد حتماً کټ مټ وضيعت ولرو او يا يو دبل په غوښتنو او هيلو سترګې پټې کړو، بلکی بايد د حل د لارو په هوارولو فکر وکړو.
د شخړو د هواري ډيری ښی لاری د روحياتو اوچتول، هڅونه، د شخصيت وده، مذاکرات، د پوهی اړتيا او د اراوپوهنی پوخوالی دی. په پرمختللو ټولنو کی او د اوچتی کچی کلتور لرونکو هيوادو کی، د خلکو د پوهی کچه اوچته، د کلتوری ارزښتونو پالنه ښه او ښوونه او روزنه د پام وړ ده، نو څکه هلته ډير لږ شخړی پيښيږي او که پيښې شي ډېر ژر په بشپړ ډول هواريږي او په تاوتريخوالی نه بدليږي، بلکی مذاکرات او حل يې د عامه اعتلا لامل کيږي.
د شخړو د هواری او حل لپاره بيلابيلو ټولنو او د ټولنو د تکامل، کلتوری او تاريخي ودې،معنوي بلوِغ، اتنيکی جوړښت او يو شمېر نورو ځانګړنو له مخې داسې بنسټونه شته چی د شخړو هواری کی يې رول ترسره کړی دی. زموږ افغانی ټولنه کې د تاريخ په اوږدو کې دغه بنسټ عنعنوی جرګی او مرکې، دمشرانو او سپين ږيرو تجارب او سپارښت، دټولنې په حاشيوی اقشارو لکه ښځو، معيوبينو، معلولينو، ډيرو بيوزلو باندې ترحم او ددوی په وړاندې زغم او دوی سره اصلاً مخالفت په سازش او عفو بدلول دي. زموږ په ټولنه کې دغه غوره اوصاف زموږ د تاريخي، فکری او کلتوری بلوغ او غوره ځانګړنو يوه نښه ده. له دغو مهمو او منلو ارزښتونو څخه يو يې هم جرګه او مرکه ده، چې په ډير ښه ډول يې دا دروند اوبشری نيک مسئوليت په غاړه لرلی او لا يې هم لري.
په نوی عصر کې دغه مسئوليت تر يوې اندازی پوری مستقلو بنسټونوته ور په غاړه شوی دی. پرمختللو صنعتی ټولنو کې مدنی بنسټونو او د سولی راوستلو او داختلافاتو د حل رسمی سازمانونو دغه مسئوليت په غاړه اخيستی دی، چې د يو شمير هغو نومونه او ادرسونه دادي: په افريقا کې (www.accord.org.za -info@accord.org.za)، دنړۍ سل سازمانونه سولې سازمان , دسولې نړيواله ټولنه(www.ifor.org -ifor.org@office)، اکسفام (oxfam.org.uk) د کاناډا پګواش سازمان، بريتانايی اکشن ايد (actionaid-mail@actionaid.org.uk) د برغوف د سولې مرکز(آلمان berghof..b.shttled.de@n.n)، په هند کې د نلسن مانديلا دسولی راوستواو سولې ساتنی سازمان(مرکزی دفتر يې د ډيلی د جامعه ی اسلاميه پوهنتون کې ده، کريسټن آيډ (Christian aid-org.info@christian)، دسولې دځيړنو مرکز(sarenet.es@gernikag)، د سولې اوژوند موسسسه(pi@alginet.se1-nordnet.se/1pi)، په کيپټاون کې د شخړو د حل مرکز([-mailbox@ccr.uct.ac.za](mailto:mailbox@ccr.uct.ac.za) ,CCR)، دآلمان هيوادپرمختيا خدمات(alv@ded.de)، د سولې دځيړنو مرکز(sarencet) شخړې ته ځواب (www.respond.org– -RTC enquiries@respond.org) او داسې نور سازمانونه. دغه مراکز نه يواځې د چګړو او شخړو پر مهال، بلکې

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولـئ

ټل او دایماً فعال دي او د سوکاله، سوله ییز، پرته له شخړو او تاوتریخوالی ټولنی درلودلو په موخه کار او څیړنی کوی. له همدي امله د دوی په ټولنو کی هیڅ ډول تاوتریخوالی، کوچنی او غټي شخړی او جنګونه نشته. د دغو سازمانونو شتون او څیړنو لوی بشری خدمات ترسره کړي دي.
اوس چي افغانستان دغه ډول بنسټونو ته اړتیا پیدا کړی ده، په کار ده چي د سولي انستیتوت، یا هم د سولي ساتنی او سولي راوستو څیړنیز بنسټ جوړ کړي. په دغه ډول یوه څیړنیز مرکز کي به د افغانی ټولنی د سایکالوژي او جوړښت په تحلیل سره د باثباته او کلکي سوله ییزی ټولنی د جوړیدو او دوام لپاره علمی تحقیقات وشی، د شخړی پټ او ښکاره عوامل به وڅیړل شی، شخړو ته به دحللارې وموندل شی او د تاو- تریخوالی ستونزه به هواره شي. غوره به دا وي چي د سولي د شورا، د سولي دوزارت، د سولي د کمیسیون او نورو په عوض، یو د سولي راوستو او سولي ساتنی علمی انستیتیوت ولرو، چي مسایل په علمی ډول وڅیړی او حل یي وومومي. دا ډول یوه موسسه باید موږ لا ډیر پخوا درلودای. دنړی ډیر ارام او سوله ییز هیوادونه هم د (Peace keeping) او (Peace Making) مسایل په دقت سره تر نظر لاندې لري.
افغانستان تر ټولو بده پنځه څلویښت کلنه جګړه تیره کړه چی زیات شمیر ځانی، معنوي او مالی تاوانونه یي وزغمل، خو دغه جګړه کاملاً افغانانو ته بی ګټي وه، دهغي ګټه نورو ته ورسیده او لاملونه یي هم ډیر پیچلی، بهرنی، کورني او زیات نور وو. څومره چي وخت تیریږی، د دغو جګړو زیانونه او تیروتني جوتیږي او د تاریخ قضاوت یي محکوموي. تر ټولو بده یي لا دا چي دوو اصلی طرفینو هم په خپل منځ کي خپلمنځي شخړی او اختلافات لرل او لري یي، چي همدي فکتور له اصلی لوري سره د دوی د شخړو او جنګ پوچوالی هم ښوده . ثابته شوه چي دغه اوږده جګړه په هیڅ مرحله کي منطقی او یوه لوري ته هم ګټونکي نه وه ، اګر که یو ځل د ملګرو ملتونو د نیکو هلو- ځلو(Good Office -مساعی جمیله) دفتر او د جینوا توافقاتو او د وخت د رژیم د ملی مصالحي پروګرام د سولي ډیر ښه فرصت برابر کړ، خو له بده مرغه نویو خپلمنځي شخړو دغه چانس له منځه یووړ. اوس دا دی افغانستان یو ځل بیا همدا سي یوه حل ته ورنږدې شوی دی، خو لکه د مخکي په شان دا ځل هم په خپله افغانانو پوری اړه لري چي څنګه سولي ته ورسیږي او څنګه ځانونه د بهرنیو په اغراضو پوه کړي. په تیرو اوږدو (۴۵کلنو)جنګونوکي جګړه او د جګړي دوام بی ګټي ثابت شو. په اوسنی مرحله کي د سولي راوستو او د شخړی د هواری د میکانیزم له مخي باید لومړی اوربند وشي. اوربند د سولي او روغي- جوړي لومړی شرط دی. وروسته چی فضا خبرو اترو ته جوړه شوه توافقات دی وشی، البته منځګریتوب او مذاکرات مهم شرطونه دی. دواړه لوري باید د سولي لپاره صادقانه آمادګی وښیي.

د جګړي پای فقط او فقط سوله ده او بس!

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیږلو مخکې په ځیر و لولئ